

VEYSÎ VE NERGİSÎ'NİN KARŞILIKLI MEKTUPLARI

*Halil İbrahim HAKSEVER**

17. yy'ın meşhur münşilerinden **Veysî** (öl.1627) ile **Nergisî** (öl.1634), klâsik Türk nesrinin en külfetli ve sanatlı bir dille yazan iki yazarı olarak bilinirler. Onlar, kendi dönemlerinde birçok aydının genellikle kullanmış oldukları tarz ve üslupla yazmış olsalar da, Türk dilini Arapça, Farsça kelime ve izafetlerle, seci ve sanatlarla, uzun cümlelerle en yoğun biçimde kullanan kişiler olarak edebiyat tarihine geçmişlerdir. Yazdıkları cümlelerin uzunluğuna, meramı hep dolaylı yoldan, teşbih ve mecazlarla anlatışlarına bakılırsa, bu hüküm doğrudur da.

Veysî ve Nergisî, ikisi de kadılık¹ yapan, geniş bir kültür çevreleri olan, birbirleriyle sıkça yazışan iki dosttur. 17. yy.'ın diğer şâir ve münşilerinden **Faizî** (öl.1622), **Atayî**(öl.1634), **Şeyhulislâm Yahya**(öl.1644), **Nadirî** (öl.1626), **Haletî**(öl. 1631) vs. müelliflerle samimi bir dostluk halkası kurmuşlar, mansıp itibariyle önde olanlara diğerlerinin yazdıkları arzıhaller, makamı yüksek olanların da 'ednâ'da olanlara gönderdikleri 'nevâzişnâme'lerle aralarında iyi bir ülfet oluşmuştur. Veysî ve Nergisî'nin de içlerinde yer aldıkları, ilim ve irfan seviyesi yüksek bu şâir ve yazarların aralarındaki iyi münasebetler, kâh dünyevî zaruretler îcabı, kâh dostluk gereği devam edip gitmiştir. Bu kişilerin birbirlerine yazdıkları değişik amaçlı mektuplar münşeât mecmualarında kayıtlıdır.²

Yazımıza konu olan Veysî ile Nergisî, aralarında saygıya dayalı bir dostluk geliştirmişler ve sıkça yazışmışlardır. Veysî

* Yrd. Doç. Dr, AKÜ. Uşak Eğitim Fakültesi

¹ Bkz. *Vekâyiü'l-Fuzala* I, Şeyhî Mehmed, Neşreden, A. Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989, s. 21; *Kamusü'l-A'lâm*, C. VI, Tıpkıbasım, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996, s. 4713.

² Bkz. Abdülkerim, *Münşeât*, Süleymaniye Ktp. Esad Ef. 3310; Üniversite Ktp. Ty. 1526, 3462; *Veysî Münşeât*, Süleymaniye Ktp. Esad Ef. 3330, 3337, 3339; Atayî, *Münşeât*, Üniv. Ktp. 4097.

Nergisî'den birkaç yaş büyük olduğundan, aralarındaki saygı da buna göredir. Ağır ve külfetli üslûpları bir yana, gayet sanatlı ve ustaca yazan bu iki münşinin birbirlerine gönderdikleri iki mektubu burada vermek istiyoruz. Mektuplar, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan 1056'da kayıtlı Nergisî Münşeâtının otoğraf nüshasından alınmıştır. Eserde bulunan Nergisî'nin 27 adet mektubundan 3'ü Veysî'ye gönderilmiştir. Onun da Nergisî'ye yazdığı mektuplardan biri yine bu nüshadadır.

Mektupların metnini vermeden önce muhtevalarından kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

Adı geçen nüshanın 69a-70a yaprakları arasında yer alan Veysî'nin mektubu, daha önce Nergisî'nin kendisine gönderdiği mektuba cevaptır.

Yazılış tarihi Münşeâtta kayıtlı olmayan mektubuna Farsça bir kıta ile başlayan Veysî, Nergisî'nin önceki mektubundan son derece sevindiğini, gül bahçesinden gelen bir gonca benzetmesiyle, ruhunun şâd olduğunu ifade etmiştir. Mektubu, sanatkârane dokunmuş ipekli bir kumaşa benzeten Veysi, hiç kimsenin böyle güzel bir kumaş görmediğini ve kulağa hoş gelen bir nağme dinlemediğini yazar. İnsafli bir kişi, bu müsteâr manalı ibareleri anlasa ve boynunda muska olarak taşısa, şu kâinat kubbesinin altında güzel terane okuyan bülbül olur, der.

Veysî, mektubu kendisiyle yolladığı ulağın acele ettirmesinden dolayı, bu kekeme ifadelerle yetindiğini belirterek Hacı Çavuş adlı bu kişiye yardımcı olunmasını rica ediyor. Nergisî'nin kendisinden istediği Dürretü't-tâc adlı siyerinin henüz tashihini bitirmediğini beyanla özür diliyor:

*Zikr olan sıklet-nâme Veysî Efendi Hazretlerine vâsul
oldukda cânib-i şerîflerinden bu şurfe-i girâmî ile talât-i hâtr-ı
fâtr-ı ahzân-elîf olunmuş idi ki bi-'aynihâ sebt-i sûtûr
kılınmışdur*

*Eger zi-rûy-i kerem ey gül-i riyâz-ı kemâl
Zi-hâl-i bülbül-i dil pürsişî be-fermâyî*

*Beyân-ı şevk-ı hemîn bes ki hasteyem bî-tû
Sühan yekîst digershâ ibâret ârâyî³*

*İstirâk-ı haber-i meserret-bahş-ı âfiyetleri için ki nesîm-i
şükûfe-güşâ-yı âlem-i cândur müterâsıd-ı seniyyetü's-selâm-ı
iştîyâk iken*

*Nesîm râh-peymâ nûkhet-i cânân mî- âvered
Peyâm-ı gül be-sem'-i bülbül-i nâlân mî âvered⁴*

*Rakkâs-ı dest-efşân-ı cân müjde-i kudüm-i kâsıd-ı kerîmü'l-
makâsıdların nezzâregiyân-ı gird-â-gird-i intizâra iblâğ itdükde
her biri cüdâgâne cân-efşân-ı şâdmânî olup*

***Hoşâ ol nâme-i serbeste kim dildârdan geldi
Dahî açılmaduk bir goncadur gülzârdan geldi***

*diyerek zemzeme-endâz-ı nüh-perde-i seb'-tübâk olmuştur. Hakkâ
ki hâce-i bendergâh-ı şu'ûr ne zer-düz-ı kâr-hâne-i belâgat olan
tab'-ı nâdire-kârları tarh itdüğü perniyân-ı gül-bend-i cân-pesend
gibi bir mülemma'-ı nesîc-i berâ'at görmüştür ve ne nağme-i zîr-
âheng-i nây-ı yerâ'aları gibi bir zemzeme-i sâmi'-firîb-i sâmi'a-
nevâz işitmiştir. Sayrafi-i 'ayârdân-ı insâf ol mevzû'-ı tabakçe-i
nükte-senci kılınan ferâyid-i ibârât-ı müste'ârâtı keşide-i simt-ı
iz'ân ve vişâhu's-sadr-i gâniye-i hacle-i cân itdükde andelîb-i hoş-
nevâ-yı nâtuka terâne-perdâz-ı bezm-i tahsîn olup gül-bang-i senâ
ile tanîn-endâz-ı kubbe-i kâinât olmuştur. Kâsıd-ı bî-ârâm tekâzâ-
yı bî-hengâm itmegin bu makûle elfâz-ı rekîk-i nâ-der-berâber
irsâli ile iktifâ olundu. El-eyyâmü beynenâ ruk'a-res-i muhlis-i bî-
kes **Hacı Çavuş** kullarının teysîr-i emânisinde cilveger-i zuhûr
olan iltifâtları kendiye muharrrik-i silsile-i recâ olup kendüsi bizzât
azîmet-i dâmen-bûs-ı iclâl itmiştir. Min ba'd dahi hadd-i imkânda
olan ihsânı dirîğ buyurmayup lâzım gelürse mikrâzı es-sulhü
seyyidü'l-ahkâm ile faysal-dih-i ser-rişte-i nizâ' olurlar ise de
lutf-ı azîm itmiş olurlar. Eger mecâl olmazsa bâri âsitâneye havâle*

³ Ey kemal bağının gülü, eğer kerem yönünden gönül bülbülünün halinden bir süalîn varsa, şu kadarını söyleyeyim ki sensiz yorgunum. Diğerlerini bir sözle ifade etmek gerekirse, bunlar süsten ibarettir.

⁴ Sabah rüzgârı yol kat ederek sevgilinin nefesini getiriyor. Gülün haberini feryâd eden bülbülün kulağına ulaştırıyor.

buyuralar. Meşşâta-i ter-dest-i kalem-i mülimmât-ı dağdağa-hîz-i avâyıktan dahi ol fırsat bulmadı ki mahtûbenüz olan muhadderât-ı âsâr-ı perîşândan ki dürretü't-tâc-ı siyerle terkîb-i bend-i nâ-derberâberdür. Birini gâze-keş-i beyâz-ı tashîh olmağla pîrâye-bend olmaduğı için birkaç gün mânde-i ukde-i te'hîr olduğı ma'fîv ola. İnşâallâh telâfîye azîmet mukarrerdür.

Metnini vereceğimiz diğerk mektup ise 72b-74a yaprakları arasında kayıtlı olup Nergisî'den, Üsküp kadısı olan Veysî'ye yazılmıştır.

Veysî'ye 'zamanın yegânesi' diye hitap ederek onun güzel eserlerini özlediğini, sabah akşam ondan gelecek yazıları iştiyakla gözlediğini, özellikle Üsküp yollarından gelecek kafileleri, Hz. Yakub'un Yusuf'u beklediği gibi hasretle ve ümitle beklediğini belirtmektedir.

Nergisî, isteğini kolaylaştırıcı lütuflardan ümitli olduğunu, gönlünü şâd edecek hususun, kerem sahibi Veysî'nin, kendisini unutulmuş köşesinden kurtarıp fazilet sofrasına dahil etmesi olduğunu, onunla görüşüp buluşmalarının gönül bağınu kuvvetlendireceğini söylemektedir. Elinde olsa, Veysî'den hiç ayrılmayacağını belirten Nergisî, kendisine gönderilen Hacı Ağa'nın işiyle ilgilendiğini, ancak o taraflarda işlerin görülmesinin 'falanca' kişiye bağılı olduğunu da ilâve etmektedir.

'**Dostlarla hasbihalde sohbeti uzatmak güzeldir**' meselince, kendisiyle yazışmaktan zevk aldığını belirtip başını ağrıtmış olabileceği için af dileyen Nergisî, Farsça bir beyitle mektubunu bitirir:

*Ferîd-i devr-i zamânâ yegâne-i dehrâ intizâr-ı lütf-ı mev'ûd ki nüisah-ı âsâr-ı ber-güzîde-i hazretdür tâkat-şiken-i sâ mân-ı bendegî olup her şebân-gâh ki ayyâr-ı bâsıra miyân-ı sandalî-nişînân-ı havâsdan gâyib olup tayy-ı ferâsîh-i âlem-i misâle rû-be-râh ola ol ma'sûka-i cân u dile musâhib düşüp dâmânına âvîhte iken tavârik-ı eshârına keşân keşân bârgâh-ı bîdârîye ihzâr itdükte biraz zamân **zehî merâtib-i hâbî ki zî-bîdârîst** mazmûnuyla tesliye-fermâ-yı cân olur ve her subh-dem ki cevângeh-i dîdeye âheng-i katre-zeni vü bâlâ-devi kılup temâşâ-yı suver-i emânî ârzûsuyla nîgeh-endâz-ı çâr-cihet-i rûzgâr ola âyâ ol mihr-i münîr-i murâd burc-ı husûlden ne demde rû-nümâ olur deyüp yemîn ü yesâra hâssaten şeh-râh-ı dâru'l-'ayş-ı Üskübden*

*hübûb ile râhat-resân-ı cân-ı vâlihân-ı bî-tâb ü tevân olan kavâfil-i nesîm-i eshâra irsâl-i cevâsîs-i nigâh kılup Yûsuf-ı gül-pîrehan-i maksûdına vakt-i hurremde nefha-resân-ı dimâg-ı pür-sevdâ-yı Ya'kûb-ı dil-i şeydâ olur deyü keş-â-keş-i ümmîd ü recâdadur **dârem ümîd ân ki be-ümîdhâ resem** ümîdvâr-ı eltâf-ı müyessiru'l-âmâlüz ki cân bedende iken bu ümniyye-i derûna vüsûl ile şâd-kâm idüp ol kerîm-i kâr-sâz bir dahî bu hâk-nişîn-i zemîn-i güm-nâmîyi bâr-yâfte-i ziyâfet-hâne-i fazîletleri kılmağla gûş-ı hûşımı halka-i ubûdiyyetleri ile teşnîfe çâre-sâz ola*

*Dârem hevesî ki yek zamân-ı pehleviyet
Be-nişînem ü seyr be-konem der-rüyet*

*Heyhât çi guftem in hayâlîst muhâl
Ey kâş tevân zi-dûr dîden rüyet⁵*

*Hudâ şâhid ki inân-ı ihtiyâr müsellemler-i dest-i iktidâr olsa
hâk-i pâyi üstâd-ı âlî-hazretten nîm-lahza ihtiyâr-i cüdâyî ber-
taraf idi.*

*Nezzâre-i gül müyesserem nîst
Murg-ı çemenem velî perem nîst⁶*

*Hacı Aga husûsî takdîm-i cemî'-i emânî kılınmışdur. Lâkin bu
enhanun ser-rişte-i umûr-ı âmmesi bi-rummetihâ merbût-ı kabza-i
teshîr-i fülân kesdür. Bunların muhâsımı ise anların husımı nâmında
olmağla kimde zehre-i lem ve lemmâ mutasavverdür ki hulâf-ı re'y-i âlem-
ârâ yı kişver-güşâyâ kâdir ola*

*Hâmûş-nişîn ey dil-i bî-çâre ki in derd
Ez dest-i kesî nîst ki feryâd tevân kerd⁷*

*Tefâsîl-i etvâr-ı bâz-güne-i bü'l-acebâne takrîri bâbında şeh-
nâme-hân-ı nutk u beyân nefes-beste ve pençe-i fikr-i avâkıb gelû-gîr-i*

⁵ Bende şanlı Pehlevîlik devrinin bir hevesi var. Oturduğum hâlde rüyada seyr ediyorum. Heyhat, ne diyeyim. Bu, olmayacak bir hayaldir. Keşke uzaktan da olsa görebilseydim.

⁶ Gülü seyretmek nasip değildir. Ben çimenin kuşuyum, fakat kanadım yok.

⁷ Ey gönül sus ve otur. Bu öyle bir dert ki, kimsenin elinden feryaddan başka bir şey gelmez.

*fesâne-senc-i hâmedür. Nâle nemî kunem ki dil-i yâr nâz kest Hamden
lillâh ki hôş-hâlî-i sûrî-i zarûrî vâye-i peyker-i vâru-ne-eser-i müstmendi
görünüp henüz ol metâ'-ı nâçîz rubûde-i yagmâger-i dehr-i zebûn-küş
olmamışdur.*

*Ez bes ki her handeem âyed be-baht-ı hîş
Tersem gümân berend ki hoşnûd mî-zenem ⁸*

*Hem sultânım Itnâb der-muâmele-i dâst hâşterest medlûli bî-
edebâne tasdî' bîrûn ez-ittisâfa mûcib olmagla isti'fâ-yı küstâhî olunur.
İs'âf-ı emel menût-ı lutf-ı bî-minnetleridür.*

*Hezâr nâme zi-hûn-ı ciger siyeh kerdem
Henüz âcizem ez-şerh-i ârzûmendî ⁹*

Mektuplar, kısa muhtevalarından anlaşıldığına göre, birbirine saygı sevgi besleyen iki üslûpçunun ufak bir iş görme bahanesiyle kaleme aldıkları süslü cümlelerle doludur. Meramı düz ve sade bir anlatımdan ziyade, dolaylı ve sanatlı bir ifadeye dökme, klâsik inşâda alışılmış bir tarzıdır. Yazarlarını ağıdalı ve külfetli bir üslûpla şöhrete kavuşturan bu tip inşâ örnekleri münşeât mecmualarında çoktur. Fakat Veysî ve Nergisî'nin diğer münşilerden farkı ise, bu tarz sanatlı üslûbu en ileri noktaya taşımış olmalarıdır. Türk dilini Arapça-Farsça kelime ve izafetlerle dolu olarak kullanan, teşbihli ve mecazlı ifadelerle çok yer veren bu yazarlar, birbirlerine böyle hitap etmekten şüphesiz zevk alıyorlar, belki de böyle yazmanın muhataba değer vermek anlamına geldiğini düşünüyorlardı. Burada verilen iki mektup örneği, zaten bunu doğrular niteliktedir.

⁸ Yeter ki her hâlükârda güleyim. Zira sonuçta kendi talihim gelir. Ancak seviniyorum zannederler diye de korkuyorum.

⁹ Ciğerimin kanından binlerce mektup yazdım. Fakat, henüz derdimi şerh etmekten âcizim.